

ՆՈՐԱՎԷՊԻՆ ՆՈՐԱՎԷՊԸ

(Լ. Պօլսի կեանքից)

Այդ կիրակի օրը շատ ուշ արթնցաւ Ատոմ Որբունի: Փողոցը արդէն սկսած էր աղմկել եկեղեցիէն վերադարձողներու բազմութենէն՝ երբ ան դեռ անկողնին մէջ կոնակի վրայ երկընցած, աչքերը բաց՝ անհանդարտ երազանքի մը մէջ էր: «Է՛, ասանկ չըլլար, գոչեց յանկարծ ընդոտոս ոստումով մը մահճակալէն վար ցատկելով՝ մինչև որ գրիչս ձեռքս չառնեմ, բան մըն ալ պիտի չկրնամ որոշել»:

Գուլպաներն ու տաքատը հագաւ ու մօտեցաւ լուսաքի սեղանին, շապիկին թեկերը սօթտեց, բայց յանկարծ ետ դարձաւ քմծիծաղով մը. «Ձէ՛, մուսաներն կը փախչին, աւելի աղէկ է լուսցուելէ առաջ գործս վերջացնեմ»:

Ժակէտն ալ հագաւ և դիմացի պատին վրայ զետեղուած հայելին առջև ձեռքի խնամոտ շոյանքով մը երկար մազերն ու սիրուն, թարմ մօրուքը շտկելէ ետքը գրասեղանին գլուխն անցաւ:

Մօպասանի նորավէպերու հատոր մը և սև ու ճերմակ թղթի թերթեր ցիրուցան փռուած էին սեղանին վրայ՝ լապտերի մը շուրջը, որուն ցամքած պատրոյզը կը վկայէր, որ գիշերը մինչև ուշ ատեն տենդոտ տքնութիւն մը տեղի ունեցած էր հոն: Եւ իրօք, Ադոմ Որբունի՝ թէև նոր մտած գրական ասպարէզը, բայց արդէն փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկը Պօլսոյ գրական նոր ուղղութեան՝ գիշերը Մօպասանի յուզիչ նորավէպերէն մէկը խոր հառաչանքով մը փակելէ ետքը՝ անոր ազդեցութենէն ներշնչուած՝ սկսած էր գրել նորավէպ մը, որ հակառակ կէս գիշերը երկու ժամ անց երկար հսկումի մը՝ դեռ չէր վերջացած: Գիշերը շատ խոռով քուն մը ունեցած էր. իր դեռ կիսատ նորավէպին հերոսները՝ մէկը իր գէմքին նկարագրութենէն դժգոհ, միւսը իր զգացումներուն ոչ-բաւական զօրաւոր պատկերացումէն նեցացած՝ քանի մը անգամ խթած ար-

Թընցուցած էին խեղճ գրագէտը, որ ամեն անգամ բարձին տակէն թուղթ ու մատիտ մը հանելով, իր սնարին քով պատիկ սեղանի մը վրայ սպասող մոմին լոյսին տակ՝ թելադրուած սըրբագորութիւնները կը նօտագրէր։ Սակայն զինքը ամենէն աւելի տանջողը նորավէպին վերջաւորութիւնն էր։ Քանի մը տեսակ վերջաբան միևնոյն ժամանակ ելած պաշարած էին իր բազմաշարչար երեսակայութիւնը, մէկը միւսէն աւելի «աղուոր», մէկը միւսէն աւելի արտայայտ ու հիմա չէր գիտէր թէ որը ընտրէր։ Եւ սակայն պէտք էր վերջապէս աւարտել գրութիւնը, ամիս մը կար, որ իր ստորագրութիւնը չէր երևցած թերթերուն մէջ։

Գրասեղանին առջև անցնելով Ատոմ Որբունի ձեռքին մէջ հաւաքեց անթիւ անգամ ջնջուած ու սրբագրուած թղթերը, զորս ինքն իսկ դժուար պիտի կարդար, եթէ արդէն յաճախակի ընթերցումով գոց ըրած չլինէր։ Ամբողջութիւնը անգամ մը աչքէ անցուց, զիչերուան նօտագրութեան համաձայն անգամ մըն ալ սրբագրեց։ Ետոյ կրկին կարդաց ու աթոռէն վեր ցատկեց, հիացումէն չկրնալով ինքզինքը բռնել։

— Ըսելիք չի կայ, աղուոր է. ախ, մէյ մը սա անպիտան վերջաւորութիւնն ալ յարմարցնէի...

Ու անմիջապէս երեսակայեց իր այդ խաղիւղուած էջերը թերթի մը առաջին սիւնեակներուն մէջ մաքուր ու մասնաւոր խնամքով մը տպուած ու տակը խոշոր տառերով Ա. ՈՐԲՈՒՆԻ... Հապա այն հնագին տպաւորութիւնը զոր իր շուրջը պիտի սփռէր։ Քանի ծանօթներ փողոցին մէջ ձեռքը պէտի սեղմէին՝ «Ատ ինչ աղուոր գրած էիք, միւսիւ Որբունի», բացականչելով. քանի-քանի աղջիկներ պիտի արտասուէին ծածուկ ու քանի անուշ ժպիտներ պիտի քաղէր ծանօթ օրիորդներէ... Ու վաղուան այս երանաւետ հեռանկարէն զգլխած՝ Ատոմ Որբունի սկսած էր սենեակին շրջանը ընել աւելի ցատկելով քան վաղելով, երբ յանկարծ սենեակին դուռը բացուեցաւ։

— Մեղայ, գոչեց տարիքը առած կին մը ներս մտնելով՝ կէս ժամ է դուռը կը զարնեմ, չես իմանար. ինչ կ'ընէիր։

— Գործ ունիմ, մայրիկ, մի՛ խանգարեր զիս, պասասխանեց բանաստեղծը սրտմտած ձայնով մը։

— Կիրակի օրով ինչ գործ է նորէն, տղայ. ժամ ալ չեկար։ Աստուծմէ չես վախնար, մինչև այս ատեն քնանալ կ'ըլլայ։

— Զիս հանգիստ ձգէ կ'ըսեմ, մայրիկ, չես հասկնար։

Մայրը յանկարծ սեղանին վրայի լապտերը նկատելով.

— Վայ, ձունը գլխուս, գիշերը նորէն լուսցուցեր ես. պիտի մեռնիս դուն, տղայ, կամ պիտի մեռնիս կամ պիտի խենթա-

նաս աս կարդալուն երեսէն. քեզի քանի անգամ ըսեր եմ, որ կէս գիշերունէ առաջ տեղդ պառկիս:

—Տէ, լաւ, մայրիկ, հա հերիք է, ալ Աստուածդ սիրես գնա, քու խելքդ ամեն բանի չի հասնիր», վրայ բերաւ Ատոմ ձայնը աւելի բարձրացնելով:

Խեղճ կինը լապտերը առաւ ու դուրս ելաւ. «Դուն մենակ քու խելքիդ ես հաւաներ, խօսք մտիկ չես ըներ», միմալով քթին տակէն:

—Ո՛ւֆ, դէ եկուր գրականութեամբ պարապէ ասանկ մարդոց մէջ, զայրացած աղաղակեց Որբունի սենեակին դուռը ետէն փակելով և կրկին գրասեղանին առջև անցաւ:

Գլուխը ձեռքերուն մէջ առած՝ պահ մը յուզումը հանդարտեցուց, մտածումները ամփոփեց ու գրիչը ձեռք առաւ: Քանի մը տող գրեց, ջնջեց, նորէն գրեց, սակայն անիծուած վերջաւորութիւնը չէր կաղապարուիր, ու միտքը հետզհետէ լարուելով՝ բանաստեղծը սկսաւ բարձր ձայնով մենախօսել.

—Ամուսնացնեմ թէ չամուսնացնեմ, ամուսնացնեմ թէ չամուսնացնեմ... ամուսնացնեմ... չէ չամուսնացնեմ...

Բայց ձայն մը յանկարծ սթափեցուց զինքը... սենեակին դուռը կրկին կը բաղլուէր, արագ ու ամուր հարուածներով:

—Տէր Աստուած, պոռաց Ատոմ բարկութեամբ աթոռը տակէն քաշելով.— Ընչ է նորէն, մայրիկ, դիս հանգիստ չպիտի թողուս:

—Դուռը չբանաս, ծօ, լսուեցաւ դուրսէն:

Ատոմ ճանչցաւ անմիջապէս իր ընկեր Տիգրան Ասապետեանին ձայնը. ածապարանքով մը թղթերը հաւաքեց գորոցին մէջ խոթեց ու գնաց դուռը բացաւ:

—Ատ Ընչ կ'ընէիր ներսը, ծօ, հարցուց նորեկը իր ձեռքի նուրբ ձեռնափայտին գլխովը Ատոմին մօրուքը խառնելով.— դուռը կը զարնեմ, կը զարնեմ, չես իմանար, ետէն ալ ամուր մը փակեր ես:

—Խելքը վրան է քի դուռին ձայնը իմանայ, ձայն տուաւ մայրը, որ միջանցքին մէջն էր. զաղէթային բան կը գրէ նորէն:

—Ձգէ, ախրար, մի հարցներ, պատասխանեց Որբունի դուռը գոցելէ յետոյ՝ գլուխը թօթուելով. բան մը սկսած եմ գրել, չեն թողներ որ վերջացնեմ. մէկը կ'ելնէ, միւսը կը մտնէ սենեակս...

—Չըլլայ թէ ես ալ կը խանգարեմ քեզ:

—Չէ, չէ, ամենին. կ'աղաչեմ նստէ, աղէկ որ եկար. գրութիւնս վերջացնելու վրայ եմ, միայն թէ վերջաւորութիւնը չեմ գիտեր Ընչպէս բերեմ. հիմա դուն խորհուրդ տուր ինձի:

—Շատ աղէկ, գրածդ մէյմը կարգան նայինք:

Ատոմ թղթերը գլրոցէն հանեց, ձեռքին մէջ այս կողմ, այն կողմ դարձուց տատամտոտ շարժումներով ու պատասխանեց.

—Ձէ, բարեկամ, երէկ գիշեր սանկ կէս ժամուան մէջ աճապարանքով մը գրած եմ, դեռ չեմ ալ սրբագրած՝ աւելի աղէկ է չկարդամ:

—Վնաս չունի, ճանրմ, կարգան, ես ալ բան մը գրած եմ, բերի, որ կարգամ քեզի:

—Անանկ է նէ առաջ դուն կարդա:

—Այլ շատ նազ չեն ըներ, կարդայիր պիտի կարդան:

—Ձէ, չէ, հրատարակուելէն ետքը կարդաս աւելի աղէկ կ'ըլլայ. տպագրուածը աւելի զօրաւոր ազդեցութիւն մը կ'ընէ մարդու վրայ, քան ձեռագիրը: Հիմա մենակ սկիզբը կարդամ, ետքէն ալ պարունակութիւնը բերանացի պատմեմ. դուն կարծիքդ յայտնէ:

Ատոմ իր աթոռին վրայ աւելի լաւ տեղաւորուեցաւ, քանի մը անգամ հազալով կոկորդը մաքրեց ու սկսաւ.

—Առտուան անուշիկ գովութիւնը հեշտօրօք զեփիւռին թեթև թևերովը ամառուան աղուոր ընութիւնը սկսած էր գրգուել և արևը իր մօրը արգանդը արիւնելով դուրս կը սողար ու պուրակին սաղարթախիտ ծառերուն մէջէն պրիսմակուելով իր բոց ասեղները կը ցրցընէր ծովուն շուրթ հայելիին վրայ: Օդին մէջ յասմիկի ու մելաակի գինովցնող բոյր մը ցանցնուած էր ու թռչունի աղուոր այգերգներ դարձաբարձիկ պտոյտներով խօլ հոսանք մը կը վազցնէին եթերին մէջ: Այդ պահուն համակ թոյր ու բոյր էակ մը՝ ծովուն եզերքը ժապաւինող արահետին նուրբ փոշիները իր երկնային ոտքերուն քնքուչ հպումովը սարսրեցնելով կը ձեմէր: Կարծես Աստղիկն ըլլար, որ առտուան մշուշին մէջ իր լոգանքը առնելէ ինքը իր շրջագայութիւնը կը կատարէր: Արշալոյսի մեղկ ճառագայթ մը կը համբուրէր իր կնոջական կաթ ծոծրակը, ուր ինկած մազի սիրուն գանգուրները իրենց գինով, հեշտանքոտ շոյանքը կուտային անոր փափուկ միսերուն:

—Ինտո՞ր է, հարցուց Ատոմ Որբունի, թղթերը գրպանը խոթելով:

—Չարունակես:

—Սկիզբը աս է, մնացածը բերանացի պիտի պատմեմ, դուն հիմա աստիճին համար կարծիքդ յայտնէ:

—Փէք խրոյախ է, անկեղծօրէն կ'ըսեմ. մանաւանդ սա արևի ծագումի պատկերը սքանչելի է. սակայն «իւր շրջագայութիւնը կը կատարէր» նախադասութիւնը աղուոր չէ փախեր.

գրուածքին «effet»-ը կը կոտրէ կոր. ատանկ հինցած, banal բացատրութիւններ գործածելէ պէտք է խուսափիլ: Բոլորովին նոր, պատկերաւոր ոճեր ստեղծելու է: Զորօրինակ ատ նախադասութիւնը սապէս փոխես, ինտո՞ր կ'ըլլայ. «Իր գեղեցկութիւնը կը թափօրէր բնութեան մէջէն»:

—Ո՛հ, ատիկա հրաշալի պատկեր մըն է, գոչեց Որբունի տեղէն վեր ցատկելով: Իր գեղեցկութիւնը կը թափօրէր. այսինքն թափօրի մը հանդիսաւորութիւնովն ու սրբութիւնովը կը պտըտցնէր բնութեան մէջէն... սակայն «թափօրել» բառ կայ:

—Ատ ալ խօսք է, պատասխանեց Տիգրան Ասապեան քիչ մը վերաւորուած. եթէ չի կայ, կը չինենք, ուրիշ բառ չ'իտղենքը մեզնէ աւելի գրագէտ չ'են ես:

—Ատոր տարակոյտ կայ, ըսաւ Ատոմ ու անմիջապէս գրը պանէն թուղթը հանելով որոշուած սրբագրութիւնը կատարեց. և լսած գովեստներէն ոգևորուած ոտքի ելաւ ու ձեռքը Ասապեանի ուսին դնելով:

—Հիմա նորալէպիս պարունակութիւնը պատմեմ, մտիկ ըրէ: Ատ՝ ինչպէս շատ գեղեցիկ կերպով գտար՝ իր գեղեցկութիւնը թափօրող աղջիկը, որուն անունը Նուարդ դրած եմ՝ զաւակն է հարուստ ընտանիքի մը, որ ծովեզերեայ գիւղ մը ամառանոց ելած է: Նուարդ, որ կըթուած, զգայուն ու բանաստեղծական սրտի տէր աղջիկ մըն է (կ'երևակայես, անսնկ չէ՞ մեր... Վարդանուշին պէս հրեշտակային բան մը), սովորութիւն ունի ամեն առտու պտոյտ մը կտտարել ծովուն ափը: Ատ պըտուաներէն մէկուն միջոցին կը հանդիպի Մուշեղին, ձկնորս երիտասարդ մը, որ իր առնական ու արեւելեան տիպար գեղեցկութեամբ կազմուածքովը Նուարդին սիրտը կը գերէ: Տըզան ալ աղջկան աղուորութենէն կը յափշտակուի և վերջապէս օր մը պուրակին մէկ առանձնութեանը մէջ իրարու սիրտ կը բանան: Սակայն աղջիկը երբ իր սէրը ծնողքին կը յայտնէ, ասոնք սաստիկ կը բարկանան ու խստիւ կը մերժեն իրենց հաւանութիւնը: Հիմա, իշտէ, հոս եկեր կեցեր եմ. չեմ գիտեր ամուսնացնեմ թէ չամուսնացնեմ: Մէյ մը սապէս կը մտածեմ, աղջիկը օր մը նաւարկելու երթայ, յանկարծ նաւակը չըջուի և Մուշեղ ալ, որ մօտերը ձուկ կ'որսայ՝ արկածը տեսնելով ծովը նետուի և աղջիկը ազատէ. ու ասոր վրայ ծնողքը յուզուած իրենց աղջիկը իր ազատարարին տան: Մէյ մըն ալ կը մտածեմ սանկ tragique կերպով վերջացնեմ. Նուարդ իր ծնողքին հետ քաղաք վերադառնայ, ծնողքը խիստ հսկողութիւն ընեն վրան. անանկ որ ալ Մուշեղը չկրնայ տեսնալ և սրտին ցաւէն թուրախտի ենթարկուելով մեռնի: Մուշեղն ալ իր սիրուհիին մահ-

ուան լուրը առնելուն ինքզինքը ծովը նետե կամ խենթենայ...

—Ատ խենթենալը ձգէ, գոչեց յանկարծ Տիրքան Ասապեան, որ բաւական սրտնեղութեամբ մտիկ ըրած էր ամբողջ պատմութիւնը:

—Ինչո՞ւ, ինչ կայ որ, հարցուց Ատոմ զարմացած:

—Բան մը չի կայ, միայն թէ իմ նորավէպս ալ խելագարութեամբ կը վերջանայ, դուն ուրիշ բան մը ընտրէ: Արդէն քուկինդ տեղ-տեղ անչափ նման է իմ նորավէպիս, որ կարծես թէ ինձմէ առած ըլլաս:

—Ինչպէս կրնամ քեզմէ առած ըլլալ, ծօ խըյանէթ, երբ դեռ երեսը չեմ տեսած գրածիդ:

—Ըսել չեմ ուզեր թէ ինձմէ առած ես: Ատ նմանութիւնը երկուքնուս ալ գրական նոյն գպրոցին պատկանելնէս յառաջ կուգայ. և արդէն տարբերութիւններ ալ շատ կան. գործընթակ, իմ նորավէպիս աղջկան անունը Սաթենիկ է, տղուն անունը Միհրան. իմ նորավէպիս մէջ աղջիկն ու տղան վերջապէս կը սիրահարին, մինչդեռ քուկինիդ մէջ արշալոյսին. դուն անտառի մէջ ես սիրահարեցուցեր, մինչդեռ ես նաւակին մէջ կայն: Սակայն վերջաւորութիւնները իրարու նման ըլլան նէ աղէկ չըլլար:

—Է՛, ինչ կ'ըսես հիմա, ինչպէս ընենք:

—Ի՞նչպէս պիտի ընես. իմ կարծիքովս ամուսնացնելը պաղ կը փախչի. ատ տեսա՛կ վերջաւորութիւնը հին ուսմանթիկ դըպրոցին յատուկ է, մինչդեռ նոր, իրապաշտ ուղղութիւնով վէպերը միշտ tragique վերջաւորութիւն մը կ'ունենան:

—Ուրեմն չամուսնացնեմ, կ'ըսես. խենթեցնելն ալ քու նորավէպիդ մէջ կայ. հապա ինչպէս ընես. ծովուն մէջ խեղդեմ տղան:

—Ատիկա էն աղէկն է, քանի որ տղան ալ ձկնորս է արդէն:

—Իսկ աղջիկը. թոքախտէ մեռնի թէ ատրճանակով ինքզինքը սպաննէ:

—Ատրճանակով. ատիկան ալ գէշ չէ, սանկ դիւցազներգական բան մըն ալ կը մտնայ մէջը... սակայն չէ, թոքախտէ թող մեռնի, ատանկ աւելի քնքուշ կ'ըլլայ և աւելի սրտառուչ. մանաւանդ նկարագրական աղուոր պատկեր մըն ալ կրնաս դնել մէջը, թէ ինչպէս աղջիկը հիւանդութենէն սանկ մեղրամոմի պէս կը հատնի:

—Իրաւ, ատիկա խըյախ վերջաբան մը կ'ըլլայ, ուրեմն լմնացաւ, հիմա քուկինդ կարդանք, գոչեց Ատոմ ուրախութենէն ծափ զարնելով:

Ու երկու բարեկամներ սկսան կարդալ միւս նորավէպը, որ իսկապէս հեղինակին քիչ առաջ թուած տարբերութիւններով միայն կը զանազանէր առաջինէն: Եւ աւելորդ է յիշել թէ ընթերցանութեան պահուն Ատոմ Որբունի տոկոսով հանդերձ կը հատուցանէր իր ընկերոջ գովեստները:

* * *

Երկու օր յետոյ խմբագրատունէ մը կ'ելնէր Ատոմ Որբունի, թերթ մը ձեռքը և երանութեան ժպիտը չրթունքներուն: Փողոցներէն յաղթական քալուածքով մը կ'անցնէր և իրեն այնպէս կը թուէր թէ բոլոր անցորդներուն ուշադրութիւնը իր վրայ դարձած էր, այդ պատճառով գետին կը նայէր համեստութեան դէմ չը մեղանչելու համար: Նորավէպը այդ օրը լոյս տեսած էր թերթի մը մէջ, խմբագրութեան կողմէ հետեւեալ ծանօթութեամբ.

«Մեր ներկայ թուով կը հրատարակենք մեր տաղանդաւոր աշխատակից Ա. Որբունիի մէկ հոյակապ ու գողտրիկ էջը, որ վստահ ենք թէ յուզումի արցունքներ պիտի խլէ մեր զգայուն ընթերցողներու աչքերէն»:

Եւ միևնոյն թերթի միևնոյն համարին մէջ հետեւեալ ծանօթութիւնն ալ կար.

«Մեր վաղուան թուով պիտի հրատարակենք մէկ վսեմ նորավէպը մեր հանրածանօթ աշխատակից Տիգրան Ասապեանի»:

ԱՌԱՆՁԱՐ